

15. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6431. – 1 арк.
16. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6890. – 1 арк.
17. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6901. – 1 арк.
18. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6201. – 3 арк.
19. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6216. – 1 арк.
20. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6276. – 1 арк.
21. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6285. – 1 арк.
22. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6410. – 1 арк.
23. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6428. – 1 арк.
24. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6437. – 1 арк.
25. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6494. – 1 арк.
26. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 1. – Спр.58. – 1-5 арк.
27. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 1. – Спр.740. – 3 арк.
28. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6247. – 1 арк.
29. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6814. – 1 арк.
30. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6884. – 1 арк.
31. ДАРО. – Ф. Р-534. – Опис. 1. – Спр. 26. – 6-12 арк.
32. ДАРО. – Ф.2771. – Оп.1581. – Спр. – 4 арк.
33. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 1. – Спр. 6414. – 1 арк.
34. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6210. – 1 арк.
35. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6224. – 1 арк.
36. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6229. – 1 арк.
37. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6421. –1 арк.
38. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6896. – 1 арк.
39. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. – 1. – Спр. 6652. – 1 арк.
40. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 1. – Спр. 6915. – 1 арк.
41. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6904. – 1 арк.
42. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6417. – 1 арк.
43. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6424. – 1 арк.
44. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6497. – 1 арк.
45. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6803. – 1 арк.
46. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6810. – 1 арк.
47. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп.1. – Спр. 6900. – 1 арк.
48. ДАРО. – Ф. Р-635. – Оп. 3. – Спр. 174. – 6-7 арк.
49. Коваль М. “Остарбайтери” України – раби Гітлера, ізгої Сталіна / М. Коваль // Політика і час. – 1998. – № 9, 10
50. Криваві жорна війни: трудова повинність на Рівненщині у 1941-1944 рр. : спогади , документи , факти / ред.-уклад. С. Ситай, О. Зень. – Рівне: 2013. – 160 с.
51. Пастушенко Т. В. Остарбайтери з Київщини: вербування, примусова праця, репатріація (1942-1953) / Т. В. Пастушенко. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. – 282 с.
52. Центральний державний архів вищих органів влади України. – Ф.3206. – Оп. 2. – Спр. 6. – 7,8,29, 50 арк.
53. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 62. – Оп. 1. – Спр.254. – 44 арк.
54. ЦДАГОУ. – Ф.57. – Оп.4. – Спр. 11. – 8, 12, 13, 20, 25 арк.
55. ЦДАГОУ. – Ф.62. – Оп1. – Спр. 1620. – 45 арк.
56. Шайкан В.О. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату Україна і військової зони в роки Другої світової війни / В. О. Шайкан. – Кривий Ріг: Мінерал АГН України, 2005. – 466 с.

УДК 94 (477/83)

Michał Urban

Z DRUGIEJ STRONY GRANICY. LWÓW: MIASTO-MIT JAKO PODSTAWA WSPÓLCZESNEJ TOŻSAMOŚCI UKRAIŃSKIEJ

Через кордон. Львів: міф міста як основа сучасної української ідентичності.

В статті розглядаються головні фактори, які сприяли появі сучасних дискурсів на тему ідентичності Львова.

Стаття представляє аналіз самих популярних стереотипів, міфів та ідей, які були утворені та представлені в текстах культури. Перша частина розглядає історичне підґрунтя феномену. Далі представлені зміни соціальної ідентичності Львова, а також розглядаються самі характерні міфи сучасного Львова, що досліджуються у контексті всеукраїнському.

Ключові слова: *Львів, ідентичність жителів, дискурси ідентичності, трансформації ідентичності в Україні.*

Через границю. Львов: миф города как основа современной украинской идентичности.

Статья рассматривает главные факторы, которые образовали современные дискурсы на тему идентичности жителей Львова.

Статья представляет анализ самых популярных стереотипов, мифов и идей образованных и высказанных в текстах культуры. Первая часть рассматривает историческую почву явления. Затем представлены перемены социальной идентичности Львова, а также рассматриваются самые характерические мифы современного Львова, исследованные в контексте всеукраинском.

Заключение показывает, что идентичность современного Львова, хотя оценивается как монолитная, в реальности многогранная и создается как реакция на внешние стереотипы.

Ключевые слова: *Львов, идентичность жителей, дискурсы идентичности, трансформации идентичности в Украине.*

Beyond the border. Lviv: City-myth as the basis of contemporary Ukrainian identity

This paper describes the main factors which formed contemporary discourses on identity of inhabitants of Lviv.

The paper is based on the analysis of the most widely shared stereotypes, myths and ideas created and expressed among the texts of culture. The first part presents the historical background of the phenomenon. Then the changes of the social identity of Lviv are presented, and finally paper concerns the most characteristic myths of the contemporary Lviv, which are investigated in the all-Ukrainian context.

The conclusion is that the identity of contemporary Lviv, despite of being taken as the monogenous, is highly complex and is being constructed as the response for the popular external stereotypes

Keywords: *Lviv, identity of city inhabitants, ites of memory, discourses on identity, transformation of identity in Ukraine.*

Lwów bez wątpienia należy określić jako miasto o olbrzymim znaczeniu symbolicznym. Funkcjonuje on jako symbol w tożsamości kilku narodów, znajdując się przy tym na krawędzi świata kultury i polityki. Jego graniczne położenie czyni zeń równocześnie twierdzę oraz pomost; fenomen któremu poszczególne nacje przypisują podobne, lecz równocześnie antagonistyczne znaczenia.

Najpełniej tę złożoną sytuację widać w debatach i sporach, które odbywają się między Polakami a Ukraińcami. Oba narody wytworzyły własne dyskursy tożsamościowe, w których Lwów pełni rolę jednego z rdzeni integrujących narodową pamięć i świadomość. Przedstawiciele obu narodów, odwołując się do tych samych elementów składowych mitu Lwowa, wytworzyli odmienne i konfrontacyjne wizje przeszłości, charakteru oraz znaczenia miasta.

Lwów w polskiej tożsamości pełni rolę utraconego skarbu, symbolizując odebraną na wskutek dziejowej niesprawiedliwości wielkość oraz ranę, przez którą Polska nie może wrócić do pierwotnego stanu. Lwów w takim ujęciu staje się równocześnie częścią Polski, obecną poza jej granicami jako kraju i bytu, stanowiąc jeden z najdalej wysuniętych na wschód „twierdz” polskiej tożsamości oraz polskiego dorobku kulturowego [2, 33; 4,42]. Z kolei dla Ukraińców Lwów jako „Piemont” symbolizuje ostoję „prawdziwej” ukraińskiej tożsamości. Dzięki intelektualnemu klimatowi miasta oraz wynikającej z niego waleczności mieszkańców Ukrainy Zachodniej naród mógł w ogóle przetrwać okres ucisku ze strony innych nacji [7, 93-98]. Co więcej, Lwów ze względu na swoje położenie od zawsze pełnił rolę łącznika Ukrainy z cywilizacją zachodnią, umożliwiając istnienie Ukrainy w tym kręgu kulturowym i potwierdzając jego odrębny wobec „ruskiego mira” status.

Powyższe (auto)stereotypy są pewnymi reprezentacjami, wynikającymi z tworzenia dyskursów wynikających z podłoża politycznego, a konkretnie z polsko-ukraińskiego konfliktu dotyczącego kwestii, w granicach jakiego państwa Lwów powinien się znajdować. Konflikt ten był szczególnie żywy (i krwawy) w I. połowie XX w [3]. Obecnie oba państwa w okresie po upadku komunizmu oficjalnie zrzekły się pretensji terytorialnych. Jednak ślady owego konfliktu wciąż są obecne w świadomości obu narodów. Celem niniejszego wystąpienia jest prześledzenie sposobu, w jaki funkcjonują one w dyskursach narodościowych współczesnych Polaków i Ukraińców.

Na początku zaznaczyć należy, iż Lwów stanowi symbol funkcjonujący na dwóch płaszczyznach: czasowej i przestrzennej. Jeśli chodzi o tę pierwszą, uderzające są pewne zbieżności w traktowaniu miasta nad Pełtwią. W obu dyskursach za złoty okres miasta uważany jest czas pod koniec XIX w. oraz do roku 1939 [19,79-88; 8, 125-132]. Faktycznie, właśnie wtedy Lwów zyskał rangę nowoczesnego miasta, właśnie wówczas budowano kamienice i obiekty stanowiące niejako esencję lwowskiej atmosfery. Koniec XIX wieku, pomimo faktu iż miasto i region znajdowały się wówczas pod władzą Austrii, był także epoką przebudzenia obu nacji oraz gwałtownego rozwoju nowoczesnych ruchów narodowych Polaków i Ukraińców [1, 133].

Różne są za to oceny okresu międzywojennego: dla Polaków był to czas upragnionej i wywalczonej wielkimi ofiarami niepodległości, a dla Lwowa były to ostatnie lata „prawdziwego” życia. Ukraińcy traktują zaś międzywojnie jako polską okupację Ukrainy Zachodniej. Niemniej, w ukraińskim dyskursie wyraźne są tendencje „oswojenia” tego czasu dla własnej kultury, np. poprzez podkreślanie działalności ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego we Lwowie w latach międzywojennych [17, 102]. Znamienne jest także to, że część samych Ukraińców traktuje Lwów przedwojenny jako „lepszy”, „prawdziwszy”, przeciwstawiając go epoce sowieckiej.

Rozbieżności pojawiają się w ocenie poprzednich epok. W świadomości wielu Polaków historia Lwowa zaczyna się w momencie przyłączenia Ziemi Halickiej do Królestwa Polskiego oraz lokacją miasta na prawie magdeburskim przez Kazimierza Wielkiego, a więc pod koniec wieku XIV [2,14]. Ukraińcy zaś nadają olbrzymie znaczenie faktowi założenia Lwowa przez ruskiego księcia Daniela Halickiego oraz funkcjonowaniu miasta na sto lat przed przybyciem Polaków. Jest to fakt kluczowy dla zaznaczenia ruskich/ukraińskich korzeni miasta oraz tego, iż to Ukraińcy są pierwotnymi, prawowitymi mieszkańcami miasta i regionu. Późniejsza polonizacja miasta jest konfrontowana z rozwojem ruskiej kultury w epoce nowożytnej, uznawanej (oprócz przełomu wieków XIX i XX) za okres najwspanialszego rozkwitu Lwowa. Ciekawe byłoby zestawienie i pogłębiona analiza dyskursów na temat miast tzw. Ziem Odzyskanych, które przeszły analogiczne procesy denacjonalizacji jeszcze w średniowieczu i kulturowej rewindykacji.

Przechodząc do kwestii przestrzennych zaznaczyć należy, iż Polacy i Ukraińcy podobnie oceniają usytuowanie Lwowa na mentalnej i kulturowej mapie Europy, jednak na zbliżonych przesłankach budują przeciwstawne wizerunki miasta. Dla Polaków Lwów to ostatnie tak duże i bogate w sensie kulturowym i cywilizacyjny miasto „prawdziwej” Europy na wschodnich jej krańcach. Dalej na wschód znajdują się jedynie małe miasteczka bądź wielkie metropolie reprezentujące już inną kulturę czy nawet cywilizację. W ten sposób Lwów kojarzony jest niejako z placówką bądź twierdzą – ale także z miejscem pokojowej syntezy kultur i koegzystencji. Oba mity są wykorzystywane w polskim dyskursie naprzemiennie, w zależności od tego, w jakim kontekście autor danej wypowiedzi chce umieścić polską wizję Lwowa.

Dyskursy ukraińskie również traktują Lwów przede wszystkim w kategoriach usytuowania na pograniczu dwóch wielkich kręgów kulturowo-cywilizacyjnych, kładąc przy tym nacisk na rolę miasta jako swego rodzaju pomostu łączącego oba kręgi. Fakt usytuowania jednego z ważniejszych dla kultury i tożsamości Ukraińców miast w orbicie wpływów zachodnich ma być potwierdzeniem zachodnioeuropejskiego ducha tego narodu, kojarzonego przede wszystkim z kulturą i mentalnością Europy Wschodniej [16, 113]. Lwów traktowany jest jako miejsce adaptacji i transmisji wzorców zachodnioeuropejskich oraz twórczego ich opracowania.

Miasto to bywa jednak ujmowane jako miejsce konfrontacji, przede wszystkim z żywiołem polskim, a także kształtowania się nowoczesnej świadomości narodowej. Jednym z jej wyznaczników jest przecież gotowość do walki na śmierć i życie o wolność narodu. Z drugiej strony, wyjątkowy charakter Lwowa na kulturowej mapie Ukrainy powoduje również pewne trudności. Mieszkańcy miasta tak odmiennego od większości metropolii ukraińskich pod względem architektonicznym, urbanistycznym oraz kulturowym nierzadko postrzegają się do statusu „lepszych”, bardziej patriotycznych Ukraińców względem rodaków ze zrusyfikowanych, zsowietyzowanych części kraju [23, 69]. Zachowanie harmonii między poczuciem własnej wyjątkowości a lojalnością ogólnonarodową jest jednym z największych problemów konceptualnych dla kształtowania lokalnej tożsamości współczesnych Lwowian.

W tym kontekście czasowo-przestrzennym rozwijają się narodowe narracje dotyczące symbolicznej wartości Lwowa dla kultury Polski i Ukrainy. Gdy uwzględnimy przytoczone wyżej wyobrażenia na temat czynników lokalizacyjnych i czasowych kształtujących obraz miasta naturalnym staje się wniosek, iż oba narodowe dyskursy są skoncentrowane na pogranicznym położeniu Lwowa jako miejsca kontaktu dwóch wielkich kręgów kulturowych oraz kilku kultur narodowych (z naciskiem na polską i ukraińską) oraz religii, a ponadto są skierowane ku przeszłości, traktowanej jako zasadnicze źródło dostarczające symboli wyjaśniających istotę tegoż miasta jako zjawiska kulturowego.

Jak wspomniano wyżej, sens fenomenu Lwowa jest rozpatrywany w kategoriach spotkania kultur i narodów. Konkretne sposoby przejawiania się owych spotkań są manipulowane i przekształcane w zależności od tego, w jakiej perspektywie i w jakim celu chce przedstawić Lwów autor konkretnego tekstu albo wypowiedzi. Zdecydowana większość treści przedstawiających to miasto jest wytwarzanych i rozpowszechnianych z myślą o przekonaniu odbiorców do poglądu, iż Lwów jest własnością jednego narodu. Stąd wynikają różne strategie dyskursywne, które można z grubsza przypisać do którejś z trzech kategorii: przedstawianie Lwowa jako miejsca wykuwania się i obrony tożsamości narodowej w sąsiedztwie lub w konfrontacji przeciw innym kulturom, chcącym zagarnąć miasto dla siebie [12; 13]; pokazywanie wielokulturowości Lwowa jako dowodu na tolerancję narodu ukazywanego jako rzeczywistego gospodarza miasta; ujmowanie Lwowa jako miejsca syntezy i dialogu, na których korzystał naród kreowany na właściwego gospodarza [19, 82].

Teksty (od opracowań naukowych poprzez literaturę popularną, eseistykę, reportaże, memuarystykę, beletrystykę aż po wpisy na blogach) poświęcone Lwowowi mogą liczyć na sporą grupę czytelników zarówno wśród Polaków jak i Ukraińców. Tak bogata twórczość poświęcona temu miastu jest odpowiedzią na olbrzymie zainteresowanie oraz krążenie w narodowych kulturach wielu legend i mitów powiązanych ze Lwowem, które ulegają kolejnym przekształceniom, wywołując następne reakcje w postaci nowych tekstów. Pewien konflikt pamięci oraz resentymenty istniejące po obu stronach tegoż sporu jedynie podsycają zainteresowanie miastem. Część spośród elementów składających się na mit Lwowa ma stanowić niejako wytłumaczenie związków miasta, traktowanego jako fenomen na skalę międzynarodową, z kulturą danego narodu. Dobrym przykładem jest np. mit Ignacego Łukasiewicza, mieszkańca Lwowa i twórcy pierwszej na świecie lampy naftowej (a zatem bohatera kulturowego w sensie uniwersalnym), który jest traktowany przez przedstawicieli obu świadomości narodowych jako dowód na wartość kultury polskiej bądź ukraińskiej.

Z drugiej strony mamy do czynienia z mitami i legendami mającymi potwierdzić i zapisać w świadomości odbiorców wyłącznie mononarodowy charakter Lwowa. Najlepszą egzemplifikacją są narracje dotyczące polsko-ukraińskiej wojny o Lwów i Galicję Wschodnią, rozpoczętej w listopadzie 1918 r. Co ciekawe, oba narody przedstawiają własny udział w tejże wojnie jako obronę. Taki zabieg ma przedstawić „nas” jako pierwotnych i prawowitych mieszkańców i gospodarzy Lwowa. „Oni” przedstawiani są jako agresorzy i przybysze spoza Lwowa. Nierzadko autorzy zarówno polscy jak i ukraińscy tak przedstawiają działania drugiej strony w taki sposób, by uniknąć konieczności tłumaczenia motywów jej działania. W ten sposób jawi się ona jako wróg kierowany czystą żądzą podboju, napadający na miasto należące tylko i wyłącznie do „nas”. Opis konkretnego wydarzenia historycznego ma wpłynąć na odpowiedni stosunek do kwestii przynależności państwowej i etnicznej Lwowa w perspektywie ponadczasowej.

Co więcej, pochodzące z czasów wojny 1918 r. mity Orląt Lwowskich oraz czynu listopadowego mają podkreślić wyjątkowo bohaterski i patriotyczny charakter Lwowa odpowiednio w historii Polski bądź Ukrainy. Dzięki takim mitom miasto ma kojarzyć się z daniną krwi, złożoną przez jego obrońców w walce o jego prawdziwą tożsamość. Pamięć o ofiarach i ich grobach zobowiązuje do kultu pamięci oraz kontynuowania ich chwalebnych dzieł [13, 12]. Pod tym hasłem najczęściej rozumie się specyficzną walkę kulturową, która dokonuje się właśnie poprzez przekształcanie miasta w grupę symboli, propagowanie przekonania o tym, iż właśnie „nasze” symbole odpowiadają rzeczywistości oraz negowaniu symboli „tamtych” jako prób zanegowania właściwego porządku.

Analiza procesów składających się na ową walkę o symbole powinna opierać się na metodologii badań dyskurs oraz geografii kulturowej. Pierwsze pojęcie dotyczy konstruowania wypowiedzi oraz kategorii pojęciowych, a także strategii odpowiadania na wypowiedzi strony przeciwnej oraz prób ich podważenia. Drugie zaś odnosi się do procesów intelektualnych, wskutek których przestrzeń (w tym przypadku miasto, wraz z jego ulicami, budynkami, układem urbanistycznym, strukturą demograficzną i społeczną) zostaje przetworzone na symbol, funkcjonujący w świecie kultury. Geografia kulturowa dotyczy także procesów, dzięki którym na podstawie określonych warunków przestrzennych formuje się „duch” danego miejsca.

Bardzo ważnym elementem funkcjonowania miasta jako miejsca przebywania pewnej wspólnoty oraz jako części pewnego podmiotu politycznego, jakim jest państwo, jest nadanie mu sensu, pewnego znaczenia, które z kolei umożliwia integrację tysięcy ludzi zamieszkujących przestrzeń ograniczoną miejskimi granicami właśnie we wspólnotę. Jeśli chodzi o mieszkańców współczesnego Lwowa, to ta wspólnota ukształtowała się stosunkowo niedawno, w dodatku wskutek dramatycznych, czy wręcz tragicznych wydarzeń [20, 54]. II wojna światowa wiązała się z wymordowaniem około jednej trzeciej mieszkańców „starego” Lwowa – czyli Żydów – oraz wysiedleniami Polaków, którzy stanowili zdecydowaną większość w przedwojennym Lwowie. Represje dotknęły także tych Ukraińców, którzy zamieszkiwali miasto przed wojną i współtworzyli jego warstwę mieszczańską. Pierwsze lata powojenne przyniosły masowy napływ Rosjan oraz przedstawicieli innych narodowości z głębi ZSRS, którzy stanowili narzędzie narzucania siłą porządku sowieckiego.

Dopiero koniec lat 50. oraz lata 60. przyniosły zmianę demograficzną, która ustanowiła dominujący dzisiaj charakter miasta. Właśnie wtedy do Lwowa zaczęli masowo napływać mieszkańcy okolicznych wsi i miasteczek, tworząc tym samym ukraińską większość miasteczka. Proces ten siłą rzeczy musiał się wiązać z wytworzeniem nowych dyskursów o mieście oraz opracowaniem nowych symboli, które mogłyby integrować społeczność miasta w trwałą wspólnotę. By tego dokonać, należało nadać miastu pewne znaczenia, wytłumaczyć swoją obecność w kontekście jego wielowiekowej, pluralistycznej historii.

Z jednej strony, dla takiego procesu istniały mocne przesłanki. Ukraińcy mieli świadomość tego, iż Lwów został założony przez Daniela Halickiego i pierwsze stulecie historii miasta minęło pod władzą ruskich kniaziów oraz pod wpływem ruskiej, prawosławnej kultury. Zmiana przynależności politycznej, okcydentalizacja i wreszcie polonizacja miasta nie oznaczały, iż zniknęli jego ruscy (ukraińscy mieszkańcy). Wręcz przeciwnie, mimo utraty pozycji dominującej, lwowscy Ukraińcy przez stulecia tworzyli lwowski ośrodek życia kulturalnego, religijnego, naukowego, ekonomicznego i wreszcie politycznego, znaczący dla całego narodu ukraińskiego [11, 95]. Nawet jeśli większość mieszkańców powojennego Lwowa to ludność napływowa z okolicznych wsi, to przecież w ich świadomości miasto istniało jako główny ośrodek regionu, cel pielgrzymek czy też wyjazdów na targ, a także wizyt u krewnych.

Z drugiej jednak strony, Lwów mocno kojarzył się z odmienną kulturą narodową, wyrażaną przede wszystkim poprzez polski język oraz symbole takie jak pomniki, nazwy ulic czy też reprezentacyjne budowle [10, 114]. Dalej, przeprowadzka do miasta wiązała się ze zmianą stylu życia, porzuceniem pracy na roli i wdrożeniem się do miejskiego stylu życia, kojarzonego do tej pory z innymi klasami społeczno-ekonomicznymi; na ten podział z kolei nakładały się kategorie narodowościowe. Trzeba także zaznaczyć, że zarówno symboliczna tkanka Lwowa, jak i jego infrastruktura oraz organizacja pracy i odpoczynku, a także samo życie ludzi były nadzorowane, i regulowane przez kryteria wyznaczane przez ideologię i władzę sowiecką. Nowi lwowianie mieli przybrać nową tożsamość i nowy styl życia, zgodnie z wytycznymi totalitarnej władzy.

Świadomość mieszkańców nowego, powojennego Lwowa kształtowała się zatem pod wpływem kilku czynników. Po pierwsze, musieli oni określić które z elementów poprzedniego stylu życia powiązane z zamieszkiwaniem na wsi, pracą na roli oraz tradycyjną, konserwatywną kulturą przenieść do nowego środowiska. Po drugie, musieli oni zająć swoje stanowisko wobec wielowiekowej i wielonarodowej tradycji Lwowa, próbując przy tym załagodzić napięcie między własną tożsamością narodową a elementami obcego dziedzictwa we Lwowie. Po trzecie, trzeba było załagodzić skutki kolejnej dychotomii, tym razem między pogodzeniem świadomości historycznego oblicza miasta z jego współczesnym obliczem, kształtowanym na modłę sowiecką, dotyczącym podstawowych problemów życia codziennego (praca, szkoła, służba zdrowia, transport, itp.) a kształtowanym na modłę sowiecką (industrializacja, organizacja pracy i czasu wolnego, itd.) [5, 195].

Z ostatnim czynnikiem wiąże się kolejny, dla zrozumienia współczesnego Lwowa najważniejszy szczegół. Chodzi tutaj o napięcie między próbami wychowania nowych mieszkańców miasta na nowych ludzi, w duchu *homo sovieticus*. Totalitarne państwo sowieckie starało się wykorzystać stare, tradycyjne sposoby określania swojej tożsamości i przekształcić obywateli w posłusznych i aktywnych w ideologicznym zapale budowniczych nowego, komunistycznego porządku. Proces ten dokonywał się zarówno poprzez bezpośrednią indoktrynację (propaganda, podporządkowana jej nauka i edukacja oraz media) i kontrolę (represje, donosicielstwo) jak i odpowiednie organizowanie stylu życia w czasie (np. sobotnie czyny społeczne) i przestrzeni (architektura, nazewnictwo ulic, pomniki).

Ten niuans jest decydującym dla kształtowania się fenomenu współczesnego Lwowa. Kształtował się on na podstawie demograficznej, jaką stanowili przybysze ze wsi, przywiązani do konserwatywnej kultury, odznaczającej się mocnym przywiązaniem do lokalnych, rodzinnych związków oraz religii. W dodatku ukraińska społeczność regionu lwowskiego przechodziła niedawno okres dynamicznego wzmacniania własnej tożsamości i kultury narodowej, który odbywał się w konfrontacji do polityki II RP. Ich adaptacja do życia w mieście, modernizacja ich stylu życia dokonywała się w warunkach sowieckiej indoktrynacji oraz represyjnego systemu. Chyba w przypadku jakiegokolwiek kraju, w jakiegokolwiek epoce ludność napływająca ze wsi do miasta musi przejść nierzadko trudny okres adaptacji do nowego stylu życia. W przypadku powojennego Lwowa modernizacja napływających mas wiązała się w dodatku z konfrontacją starego stylu życia z obcą ideologią oraz, chyba przede wszystkim, z próbami denacjonalizacji przybyszów.

Na ziemiach współczesnej Ukrainy procesy modernizacyjne i urbanizacyjne jeszcze w czasach carskich wiązały się z rusyfikacją miast [6, 183]. Istniała opozycja między kulturalnym, rozwiniętym miastem, które było rosyjskojęzyczne, oraz

uważaną za zacofaną i prymitywną wsią, kojarzoną z kulturą ukraińskojęzyczną. Pierwsze lata Związku Sowieckiego początkowo przyniosły odwrotny trend. Polityka ukraińzacji wiązała się z nadawaniem bardziej ukraińskiego charakteru miastom w celu wzmocnienia lokalnego, ukraińskiego z pochodzenia proletariatu. Dojście do władzy Stalina wiązało się jednak z odrzuceniem liberalnej polityki kulturalnej w poszczególnych republikach związkowych, marginalizowaniem i prześladowaniem lokalnych przejawów „nacjonalizmu” oraz wprowadzeniem polityki integracji rozmaitych narodowości olbrzymiego państwa poprzez unifikację na bazie języka i kultury rosyjskiej.

Lwów do 1939 r. znajdował się w składzie państwa polskiego, więc był wyłączony z procesów sowietyzacji ładu polityczno-społecznego oraz rusyfikacji kultury. Świadomość ukraińska z jednej strony miała tu ułatwione względem sowieckiej Ukrainy warunki do rozwoju, równocześnie zaostrażający się konflikt polsko-ukraiński oraz narastanie praktyk autorytarnych w II RP stymulowały rozwój działalności politycznej Ukraińców oraz radykalizowanie się ich pozycji politycznej [21, 71]. Okres sowiecki, który rozpoczął się we wrześniu 1939 r. i po przerwie spowodowanej okupacją niemiecką wiązał się z początkowym promowaniem kultury ukraińskiej. Zabieg ten miał uwiarygodnić nową władzę w oczach mieszkańców zajętych ziem i zdobyć poparcie dla niej. Władza sowiecka miała się jawić jako sił przynosząca wyzwolenie nie tylko w sensie ekonomicznym (obalenie „panów, burżujów i obszarników”) ale i kulturowo–narodowym (spod rządów sanacyjnych polonizatorów oraz niemieckich rasistów).

Pamiętać trzeba, że sam Lwów w początkowym okresie po 1945 r. był miastem zdominowanym przez Rosjan, ewentualnie rosyjskojęzycznych „ludzi sowieckich”. Zresztą powojenna polityka ukraińzacji bardzo szybko ustąpiła miejsca podkreśleniu prymatu kultury rosyjskiej oraz znaczenia Ukrainy jako „młodszej siostry” wielkiego narodu rosyjskiego – przodującego w rodzinie narodów sowieckich. Trwały prace nad stworzeniem sowieckiego modelu kultury i świadomości ukraińskiej, który odwoływałby się do symboli uznawanych przez Ukraińców a kluczowe i niezbędne dla konstytuowania własnych indywidualnych tożsamości, a równocześnie integrowałby ich wokół idei nierozzerwalności „młodszych” i „starszych” braci [14, 135]. Tępieno przy tym wszelkie zachowania uznawane za „nacjonalistyczne”, zagrażające ponadnarodowej, uznanej za jedyną możliwą pokojową i sprawiedliwą wspólnotę.

W owym czasie we Lwowie istniał spory potencjał dla oporu przeciw sowieckiemu porządkowi. Na całej Ukrainie Zachodniej trwały walki nacjonalistycznego podziemia z Armią Czerwoną i siłami aparatu bezpieczeństwa. Krwawym starciom towarzyszyły okrutne represje bezpieki oraz przesiedlenia ludności. Bezpośrednie działania militarne były wspierane przez akcję propagandowo-indoktrynacyjną. W życiu publicznym zwalczano wszelkie przejawy zachowań i poglądów uznawanych za antysowieckie. Pod tą kategorię podpadały zarówno realne kontakty z nacjonalistami z OUN i UPA, jak i nadmierne akcentowanie przywiązania do religii, języka ukraińskiego czy też krytyka posunięć gospodarczych. Z drugiej strony, przetwarzano w „słuszne ideologicznie” elementy miejscowej kultury. System ten, oparty na terrorze (z wywołaniem Wielkiego Głodu włącznie) oraz indoktrynacji i umiarkowanej afirmacji ukraińskich symboli tożsamościowych sprawdził się na Ukrainie Centralnej i Wschodniej, w których to regionach większość mieszkańców przyjęła sowiecką wersję tożsamości, a przynajmniej zrezygnowała z publicznego demonstrowania swojej ukraińskości.

Na Ukrainie Zachodniej proces ten nie powiódł się w tak dużym stopniu, a symboliczną ostoją ukraińskiej tożsamości stał się właśnie Lwów. Dlaczego tak się stało? Z pewnością dużą rolę odgrywał fakt wielowiekowej odrębności regionu i miasta od wschodnioeuropejskiego kręgu cywilizacyjnego, który stał się intelektualną i kulturową podstawą dla systemu sowieckiego. Po pierwsze, Sowietci, utożsamiani z Rosjanami bądź zrusyfikowanymi przedstawicielami innych wschodnich narodów byli dla Ukraińców ze Lwowa i okolic obcymi. Przez tą obcość również tworzone przez nich państwo i system wydawały się czymś nieatrakcyjnym, wobec czego należy zachować dystans i zamknąć się w lokalnym świecie własnej tożsamości. Po drugie, brutalny sposób wprowadzania sowieckiego porządku oraz niszczenie bądź manipulowanie tego, co stanowiło wartość dla lokalnej wspólnoty powodował niechęć wobec nowej władzy, uznanej za okupacyjną.

Polityczna przynależność regionu lwowskiego do państw zachodnioeuropejskich: I i II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza Cesarstwa Austriackiego oznaczała wolność od carskiego samodzierżawia i stalinowskich represji, a także uczestnictwo w liberalnej demokracji parlamentarnej oraz ówczesnej wersji społeczeństwa obywatelskiego. Konsekwencją tego faktu było wykształcenie się lokalnych elit, będących nośnikiem odrębnej, ukraińskiej tożsamości. Tego czynnika zabrakło w centralnych, a zwłaszcza wschodnich częściach Ukrainy, gdzie warstwa świadomej ukraińskiej inteligencji była nieliczna i słaba, przez co nie mogła zapobiec postępującej rusyfikacji potencjalnych elit oraz proletaryzacji ludności ukraińskojęzycznej. Czynnikiem ten był także kolejnym powodem, by odczuwać odrębność i cywilizacyjną wyższość wobec wschodniego ośrodka nowego porządku.

Lwów powojenny, stanowiący bazę dla Lwowa współczesnego jako fenomenu kulturowego, kształtował się zatem w dwojakiej sytuacji. Z jednej strony po raz pierwszy od średniowiecza Ukraińcy stanowili grupę dominującą w mieście i jako tacy mogli kreować własną wizję tożsamości i sensu miasta. Z drugiej zaś strony, nie byli oni grupą dominującą w sensie politycznym. Ukraina nie była państwem niepodległym, hegemonem politycznym był Związek Sowiecki, za tym szedł fakt dominacji kultury rosyjskiej w sowieckim wydaniu. Brutalne represje, jakie miały miejsce zaraz po wojnie, po kilku latach krwawych walk zdławiły opór miejscowej ludności. Nowi lwowianie niejako zamykali się w lokalnej wizji własnej tożsamości, starając się ukryć i ochronić swoje wartości przed totalitarnym systemem. Publicznie demonstrowano dostosowanie się do sowieckich norm, dodając im jednak lokalnego kolorytu. Obie strony dokonywały adaptacji treści pochodzących z przeszłości, kulturowej tkanki Lwowa. Reprezentanci władzy filtrowali „słuszne ideologicznie” wątki od przeczących sowieckiej wykładni historii by móc zintegrować obce duchowo miasto do uniwersum symbolicznego ZSRS. Przedstawiciele miejscowej ludności również traktowali historyczne symbole składające się na pamięć o Lwowie jako tworzywo dla własnej wizji tożsamości, która miała uprawomocniać zarówno ich status gospodarza miasta, jak i w dogodnym momencie stać się fundamentem działań na rzecz niepodległości i desowietyzacji.

Oficjalna propaganda lansowała obraz Lwowa jako starego ruskiego grodu, który po stuleciach powrócił do wschodniosłowiańskiej macierzy, wybierając historyczne wątki symbole i przekształcając je do potrzeb tejże narracji i naczelnymi dogmatami polityki narodowościowej ZSRS. Miejscowi Ukraińcy starali się zaś nadać miastu tożsamość zgodną ze swoimi wartościami i wizją świata, adaptując na swój sposób dziedzictwo materialne i niematerialne Lwowa i łącząc je z tradycjami wyniesionymi z przedwojennej galicyjskiej wsi [9, 299-307]. Proces ten, który początkowo ograniczał się do sfery prywatnej, został podniesiony do rangi publicznych, społecznych praktyk w okresie pierestrojki oraz przede wszystkim po powstaniu suwerennej Ukrainy. Okres niepodległości ugruntował kreowany w czasie komunizmu alternatywny mit Lwowa jako wyjątkowego ośrodka ukraińskiego patriotyzmu i ducha narodowego, twierdzący chroniącej najważniejsze wartości i umożliwiającej ich przetrwanie jako żywego elementu życia Ukraińców.

Współczesny Lwów jako zjawisko kulturowe jest kontynuacją owego mitu alternatywnego wobec sowieckiej propagandy. Opiera się on na przekonaniu, iż miasto to jest matecznikiem ukraińskiej kultury, promieniującej na całe państwo, które wciąż przeżywa skutki wielowiekowej, brutalnej rusyfikacji. Ze Lwowa płynie zatem siła duchowa umożliwiająca duchowe odrodzenie. Równocześnie oparta na micie świadomość lwowian jest głęboko zanurzona w historii. Lwów traktowany jest jako miasto o przebogatej tradycji kulturalnej i intelektualnej. Jej wartość podnosi fakt pogranicznego charakteru miasta oraz współistnienia w nim kilku narodowości, reprezentujących cywilizację Zachodu i Wschodu. Multikulturalizm powodował intelektualny ferment, dzięki któremu we Lwowie powstawały przełomowe dzieła sztuki, nauki i techniki [18, 45]. Intelektualny duch miasta jest zaś w pewien sposób dziedziczony przez kolejne jego mieszkańców, łącznie ze współczesnymi.

Ciekawe jest, że według tej optyki Lwów traktowany jest jako miasto europejskie, a więc zachodnie – choć z bardzo ważnym elementem cywilizacji wschodnioeuropejskiej. Pozytywnie oceniany jest pierwiastek wschodni w postaci prawosławia a potem katolicyzmu obrządku bizantyjskiego, czyli religii która dominowała w narodzie ruskim/ukraińskim i przez stulecia była głównym środkiem utrzymania jego tożsamości i odrębności. Negatywnie za to ocenia się oddziaływanie Wschodu w postaci Związku Sowieckiego. Okres ZSRS jest utożsamiany z upadkiem miasta i jego degradacją – choć znakomita większość jego mieszkańców przybyła do Lwowa właśnie w tym okresie i do dziś korzysta z infrastruktury zbudowanej w tymże okresie. Zresztą wpływ sowieckiej kultury zauważalny jest także w mentalności tzw. przeciętnych ludzi i kulturze popularnej, której są odbiorcami.

Przede wszystkim jednak dominujący jest wątek Lwowa jako miasta historycznie, odwiecznie (*spokonwiku*) ukraińskiego. Decydujący jest oczywiście fakt, iż miasto założono na ruskich ziemiach przez ruskiego księcia. Ten czynnik, iż Lwów szybko został zderutenizowany a dominującą rolę odgrywały w nim inne narodowości które pozostawiły po sobie zasadniczą część lwowskiego dziedzictwa materialnego i duchowego jest odpowiednio przetwarzany przez narodowo nastawioną narrację. Historia Lwowa w tym ujęciu to teleologiczna opowieść o mieście, które przez stulecia broniło swojej prawdziwej tożsamości.

Liczne narodowości, które na przestrzeni wieków zamieszkiwały miasto, są niejako dodatkiem do narodu, który stanowić miał zasadniczy komponent Lwowa pod względem zarówno demograficznym, jak i kulturowym. W ten sposób Żydzi, Ormianie, Niemcy i Polacy (często wymieniani w podobnych zestawieniach właśnie w ostatniej kolejności) stanowią atrakcyjny i pożyteczny wkład w miasto stanowiące z gruntu fenomen kultury ukraińskiej. Główne zabytki Lwowa oraz przejawy lwowskiej kultury, takie jak np. kawiarnie, życie artystyczne, ale także wynalazki oraz innowacje jak np. przywołana wcześniej lampa naftowa Łukasiewicza bądź pierwsze w regionie poczta i sieć tramwajowa odnoszone są do kultury ukraińskiej. Dzięki temu budowane jest poczucie wartości narodu ukraińskiego wśród narodów świata, a także przekonanie o wyjątkowości Lwowa na kulturowej mapie Lwowa. Obecny charakter miasta ma pochodzić właśnie z chwalebnej historii, ukrainizowanie której ma zniwelować napięcie między obcymi pod względem narodowym i kulturowym elementami historycznego dziedzictwa a ukraińską teraźniejszością [там же].

Ukrainizacja historycznego oblicza Lwowa jest przede wszystkim odpowiedzią na resentymenty narodów, stanowiących niegdyś warstwę dominującą w mieście, a także próbą oswojenia fenomenu miasta. Jest to proces analogiczny do praktyk kulturowych stosowanych po II wojnie światowej w PRL. Hasło powrotu do macierzy nawiązywało do faktu, iż miasta tzw. Ziemi Odzyskanych, choć przez większość swojej historii były zdominowane przez kulturę niemiecką, to zostały założone jeszcze przed niemiecką kolonizacją na piastowskich ziemiach. W ten sposób władza ludowa chciała oswoić Polaków z miastami uznawanymi za obce i przekonać ich, iż w rzeczywistości powróciły do historycznych, prawowitych gospodarzy. Paradygmat każący odnajdywać i podkreślać przejawy polskiej kultury na tych terenach przy jednoczesnym umniejszaniu roli Niemców zdominował prace naukowe, dyskurs polityczny oraz treści propagowane przez media do roku 1989. Przełom polityczny zbiegł się z przełomem mentalnym: kolejne pokolenia mieszkańców Wrocławia czy Szczecina, którzy zapuścili już korzenie w ponemieckich miastach i traktowali je jako integralną część Polski, zaczęli odkrywać na nowo ich niemiecką przeszłość.

Zjawisko współczesnego „oswojenia” Lwowa jest pod pewnymi względami analogiczne do tych procesów, zachodzących świeżo po zmianie granic Polski oraz zmianie miejsca zamieszkania przez miliony Polaków. Przede wszystkim tożsama jest natura obu procesów; chodzi bowiem o nadawanie miastu, obiektowi fizycznemu, znaczeń i przypisywanie mu wartości, co jest symbolicznym obejmowaniem władzy nad tymże miastem (a symbol, według koncepcji Cassirera, jest przeciwieństwem podstawowym narzędziem umożliwiającym człowiekowi adaptację otaczającego środowiska dla własnych potrzeb). Choć często pod tym względem porównuje się Lwów i Wrocław, to chyba bardziej poprawne, po uwzględnieniu historycznych (z czasu przed „objęciem miasta we władanie”) czynników demograficznych i społecznych (niewielka, acz znacząca grupa inteligencji oraz posiadanie większości wśród ludności zasiedlającej okolice miasta) byłoby porównanie do Gdańska bądź aglomeracji śląskiej. Symboliczne przejmowanie władzy nad miastem, czyli przetwarzanie go na fenomen własnej kultury narodowej odbywało się na podstawie realnych przesłanek historycznych (np. funkcjonowania ruskich bractw cerkiewnych, poetów Ruskiej Trójcy czy też ukraińskiej inteligencji doby autonomii

galicyjskiej we Lwowie) i zarazem było podsyte usuwanym ze świadomości poczuciem obcości sporej grupy dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz obawą przed rewizjonizmem ze strony grupy uprzednio dominującej w mieście.

W tym miejscu należy przypomnieć o bardzo ważnym czynniku kształtującym zarówno samoświadomość współczesnych lwowian, jak i ich postrzeganie przez osoby z zewnątrz. Chodzi tutaj o słynny mit według którego Lwów stanowi ośrodek ukraińskiego nacjonalizmu. Samo pojęcie „nacjonalizm” może być rozumiane i definiowane na kilka sposobów; mit ów nawiązuje do potocznego rozumienia tego zjawiska jako radykalnego, szowinistycznego ruchu politycznego oraz szowinistycznych postaw w życiu codziennym. A zatem Lwów ma być nie tylko matecznikiem na polu faszystowskich partii oraz paramilitarnych organizacji, lecz przede wszystkim jego mieszkańcy mają wykazywać się przesadzonym entuzjazmem narodowym oraz wrogością i nienawiścią wobec obcych [15, 210].

Mit ten powstawał w zasadzie na postawie sprzężenia zwrotnego i do dziś nosi znamiona zarówno stereotypu, wyznawanego przez obcych, jak i autostereotypu, przejętego przez samych lwowian. Mit ten narodził się właśnie w czasach powojennej sowietyzacji miasta i całego regionu, które były tak odmienne od sowieckiego standardu. Kulturowa odrębność, dostrzegana przez obie strony procesu, przekładała się także na opór polityczny. Jeszcze kilka lat po formalnym zakończeniu II wojny światowej i przyłączeniu Ukrainy Zachodniej do ZSRS w regionie trwała partyzancka wojna, prowadzona przez nacjonalistyczne podziemie przeciw sowieckim porządkom. Świadomość tej wojny, odpowiednio zmanipulowana przez propagandę, doprowadziła do powstania popularnego w głębi Związku Sowieckiego, przede wszystkim jego rosyjskiej i wschodnioukraińskiej części, przekonania o szczególnym okrucieństwie i nienawiści, jakimi mieli być przepełnieni Ukraińcy z nowo przyłączonych, zachodnich obwodów.

Na podstawie tych wojennych wrażeń oraz pod wpływem sowieckiej propagandy, tępiącej wszelkie dążenia odśrodkowe poprzez kojarzenie ich ze zbrodniami, nienawiścią oraz faszyzmem formował się mit opisujący z zewnątrz Lwów jako ośrodek ukraińskiego nacjonalizmu, rozumianego jako nieracjonalna i niezrozumiała chęć szkoderstwa „ponadnarodowej ojczyźnie sprawiedliwości społecznej”, do jakiej to roli aspirował ZSRS, oraz skupisko ludzi kontynuujących zbrodnicze tradycje nacjonalistycznej partyzantki. Oczywiście ten mit znajdował wyraz nie w oficjalnej propagandzie, głoszącej przecież jedność Lwowa z innymi miastami sowieckimi, lecz w żargonie organów bezpieczeństwa oraz w plotkach, pogłoskach, miejskich legendach, stereotypach oraz innych przejawach nieoficjalnego dyskursu, jaki panował w społeczeństwie sowieckim.

Sami lwowianie, stykając się z takimi stereotypami oraz budowaną na nich niechęcią ze strony „wschodniaków” i „Moskali” nabierali przeświadczenia, iż jest to jeszcze jeden sposób na ich dyskryminację oraz napiętnowanie przez większość, jaką stanowiło zrusyfikowane i skomunizowane społeczeństwo. Reakcją obronną było powstanie autostereotypu, opartego na zasadzie „nie muszą nas lubić – lepiej, by się nas bali”. To, co było wyśmiewane bądź obrażane przez przedstawicieli kultury sowieckiej – przywiązanie do religii, rodziny i tradycji, posługiwanie się językiem ukraińskim, „zachodnia” mentalność, wreszcie prawdziwy bądź wyobrażony związek z radykalnym nacjonalizmem – stało się głównym wyznacznikiem tożsamości, wyrażanej i podkreślanej w sposób demonstracyjny w opozycji do oficjalnego wzorca kultury. Przypisywane lwowianom agresywność, radykalizm czy wręcz brutalność zaczęły być traktowane jako odwaga i męstwo, konieczne w stawianiu oporu totalitarnemu systemowi [22, 358-380]. Wątki z historii, podejmowane i manipulowane przez sowiecką propagandę, dotyczące zbrodni popełnianych przez OUN i UPA, były zmieniane i traktowane jako opowieść o bohaterskiej i szlachetnej walce o niepodległość Ukrainy. Słowem–kluczem, obejmującym wszystkie te cechy, stało się określenie banderowiec, ukute od nazwiska lidera jednej z frakcji OUN, Stepana Bandery.

Tak narodził się mit „Bandersztatu”: Lwowa jako miasta zdecydowanie zachodniego, stanowiącego ośrodek ukraińskiego nacjonalizmu, rozumianego zarówno jako ruch mający na celu budowę nowoczesnego narodu zdolnego utworzyć własne państwo, jak i radykalne działania polityczne i militarne mające przyspieszyć osiągnięcie tegoż celu, a także umiłowanie własnej nacji ponad wszystko połączone z wrogością wobec obcych/agresorów. Lwów jawi się więc jako odwieczne miasto bohaterów, obrońców ukraińkości – albo, w innym ujęciu, jako siedlisko radykałów, faszystów i szowinistów. To chyba najpotężniejszy obecnie mit Lwowa, rozpalający wyobraźnię zarówno samych lwowian, jak i obserwatorów z zewnątrz. Jest on wykorzystywany zarówno na potrzeby polityki, jak i w kulturze, czy nawet w celach komercyjnych, czego najdobitniejszym przykładem są rozmaite pamiątki w stylu „banderowskim” czy też funkcjonowanie stylizowanej na bunkier UPA restauracji „Kryjówka”. Warto zaznaczyć, że ów lokal cieszy się popularnością nie tyle wśród miejscowych nacjonalistów, ale licznych przybyszów ze Wschodu, których kusi starannie wykreowana atmosfera zakazanego owocu.

Podsumowując, współcześni mieszkańcy Lwowa rozwinęli dyskurs na temat własnego miasta, stanowiący zestaw symboli oraz mitów, pozwalających określić własną tożsamość jednostki i grupy jako uczestników fenomenu kulturowego, jakim jest miasto nad Pełtwią. Jest to zjawisko o charakterze uniwersalnym, egzemplifikacja procesu typowego dla wszystkich ludzi niezależnie od miejsca zamieszkania i pochodzenia etnicznego. Niemniej, proces ten ma oczywiście swoje lokalne cechy specyficzne. Szczególnie ważną okolicznością jest to, że dyskurs lwowian wchodzi w konflikt z innymi wersjami mitu miasta. W szczególności chodzi o to u konkurencyjny mit polski, choć sam współczesny mit Lwowa w dużej mierze kształtował się jako reakcja na mity z czasów Związku Sowieckiego: rosyjski i wschodnioukraiński. Głównym problemem dotyczącym kreowania mitu Lwowa jest niemożność pogodzenia pluralistycznej, wielonarodowej przeszłości miasta z jego monoetniczną wizją promowaną obecnie przez lwowian, ale także przez środowiska wchodzące z nimi w spór. Ważnym kontekstem są także problemy ogólnoukraińskie dotyczące obrony własnej tożsamości i przewyciężenia skutków uzależnienia od sąsiednich narodów oraz historycznych traum.

Powyższy tekst nie jest wyczerpującą analizą tematu, lecz jedynie wprowadzeniem do pogłębionych badań. Powinny być one skupione na dyskursie, zaliczającym się do sfery słowa, gdyż to on przemienia kompleks budynków i ulic w

зjawisko kultury. Napięcia i konflikty wokół Lwowa są bardzo wymowne w kontekście poznania specyfiki zjawisk na pograniczu kultury i polityki. Zalecane byłoby umieszczenie badań nad dyskursami o Lwowie w szerszym kontekście sporów o pogranicza kulturowe. Z jednej strony byłoby to pomocne przy przewyciężeniu skutków wąskiej, etnonacjonalnej perspektywy, trzymanie się której uniemożliwia pełne poznanie miast takich jak Lwów jako zjawisk kultury, oraz wpływa na zaostozanie konfliktów narodowościowych. Z drugiej zaś strony takie podejście mogłoby stać się jasnym przedstawieniem relacji między uniwersalnymi metodami i koncepcjami badawczymi a jednostkowym przypadkiem. Ciekawym doświadczeniem może być zastosowanie teorii postkolonialnej jako koncepcji skupiającej się na badaniu relacji między kulturą a władzą i oporem wobec niej.

Bibliografia

1. M. Jagiełło, Narody i narodowości. Przewodnik po lekturach. Tom I, Warszawa 2010.
2. S. Koper, Ukraina. Przewodnik historyczny, Warszawa 2011.
3. G. Motyka, Od rzezi wołyńskiej do Akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943-1947, Kraków 2011.
4. J. S. Tarnowski, Przez bezkresy historii. Od Wołynia, Podola do Lwowa, Białystok 2015.
5. Т. С. Амар, Кілька завваг про Львів, радянiзацiю та радянський Львів, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 191-200.
6. Г. Бiндер, Мiсто, урбанiзацiя та нацiотворення в Украiнi, [w:] Украiна. Дилеми нацiєтворення, red. А. Капеллер, Київ 2011, s. 182-198.
7. I. Гирич, Iсторичнi причини наших поразок i перемог, Львiв 2011.
8. О. Гнатюк, Кордон через подружнє ложе, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 125-132.
9. Я. Грицак, Сашкове поколiння, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 299-306.
10. Я. Грицак, Страстi за нацiоналiзмом, Київ 2011.
11. М. Долинська, Львiв. Простiр на тлi мешканцiв, Львiв 2015.
12. П. Дужий, Роман Шухевич: Громадянин, полiтик, воiн, Львiв 1998.
13. П. Дужий, Степан Бандера: Символ нацiї. Частини 1 та 2, Львiв 1996.
14. С. Скецьчик, Iмперiя пам'ятi. Росiйсько-українськi стосунки в радянськiй iсторичнiй уявi, Київ 2008.
15. О. Кривдик, Львiв антиросiйськiй, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 209-214.
16. I. Лемко, Львiв та європейськiсть, Львiв 2013.
17. С. Липовецький, Бандерiвськi оповiдки, Львiв 2012.
18. Ю. Прохасько, Mission impossible, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 36-45.
19. Е. Рабе, Про Львiв, Габсбургiв i „рай iз маленькими помилками”, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 79-88.
20. В. Расевич, Leopolis multiplex, [w:] Leopolis multiplex, red. I. Балинський, Б. Матіяш, Київ 2008, s. 46-54.
21. М. Рябчук, Дилеми українського Фауста, Київ 2000.
22. М. Рябчук, Довкола Бандери, [w:] Страстi за Бандерою, red. Т. С. Амар, I. Балинський, Я. Грицак, Київ 2010, s. 358-380.
23. М. Рябчук, Iсторична i полiтична маргiналiзацiя Львова, [w:] red. I. Балинський, Б. Матіяш, Leopolis multiplex, Київ 2008, s. 64-69.

УДК 271.2 (477)

Володимир Бутинський

ИНСТИТУАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ПРАВОСЛАВ'І УКРАЇНИ ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Проведене дослідження розкриває сутність розвитку українського православ'я на початку 90-х років ХХ століття, визначено основні передумови та основні аспекти інституалізаційних процесів початкового періоду незалежності України. Адже процес національного, культурного та духовного відродження в наприкінці 80-х – початку 90-х років минулого століття став першопричиною міжправославного розладу, що згодом трансформувався в одну з найгостріших незгод в нашій молодій державі – міжправославний конфлікт, поштовхом для якого стало утворення паралельних, конкуруючих між собою, церковних структур: Української Православної Церкви (Московський Патріархат), Української Автокефальної Православної Церкви, Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Ключові слова: Суспільство, церква, православ'я, інституалізація, конфлікт.

Проведенное исследование раскрывает сущность развития украинского православия в начале 90-х годов ХХ века, определены основные предпосылки и основные аспекты институализационных процессов начального периода независимости Украины. Ведь процесс национального, культурного и духовного возрождения в конце 80-х - начале 90-х годов прошлого века стал первопричиной межправославного раскола, впоследствии трансформировался в одну из самых острых разногласий в нашем молодом государстве - межправославный конфликт, толчком для которого стало создание параллельных, конкурирующих между собой, церковных структур: Украинской Православной Церкви (Московский Патриархат), Украинской Автокефальной Православной Церкви, Украинской Православной Церкви Киевского Патриархата.

Ключевые слова: Общество, церковь, православие, институализация, конфликт.